

เหตุผลและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของประเทศไทยในระยะ 5 ปีหลัง อันเป็นช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีผลทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีการผลิตทางเกษตรกรรม ไปสู่การผลิตทางอุตสาหกรรมและบริการมากยิ่งขึ้น ทำให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจของเมืองซึ่งเป็นภาคอุตสาหกรรมและบริการเป็นไปอย่างรวดเร็วในอัตราที่สูง โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับ การขยายตัวทางเศรษฐกิจของชาวชนบท อันเป็นภาคเกษตรกรรม ด้วยเหตุนี้ช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบทจึงมีแนวโน้มที่แตกต่างกันมากยิ่งขึ้น มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาแทนที่เทคโนโลยีพื้นบ้านอันเป็นภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดต่อกันมาของชาวชนบท ทำให้ความภาคภูมิใจและการพึ่งพาตนเองของชาวชนบทค่อยลดลง หากไม่มีการฟื้นฟูศักยภาพของชาวชนบทสภาพดังกล่าวจะเป็นปัญหารุนแรงยิ่งขึ้นในอนาคต (แผนพัฒนาการศึกษาฯ ฉบับที่ 7, 2534)

การศึกษาด้านอาชีพหัตถกรรมตามสภาพท้องถิ่นจึงเป็นทางหนึ่ง ที่จะช่วยให้ชาวชนบทซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับงานหัตถกรรม สามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าด้วยศักยภาพของสังคมในท้องถิ่นนั้นๆ เองได้ โดยสร้างงานหัตถกรรมเป็นอาชีพเสริม (สนง.คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2531)

มนุษย์ได้สร้างงานหัตถกรรมตลอดเวลา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญของงานหัตถกรรมที่ดำเนินมาควบคู่กับอารยธรรมและชีวิตประจำวันของมนุษย์ (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2527) ทำให้งานหัตถกรรมยังคงเป็นการผสมผสานกลมกลืนกับขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมปรับปรุง และพัฒนาด้วยความรู้ความเข้าใจมีการสืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น พร้อมกันกับการพัฒนาด้านอื่นๆ เช่นเดียวกัน (วิวัฒน์ชัย บุญยศักดิ์, 2533) อันเป็นผลมาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการ

แก้ปัญหาเป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้างทั้งลึก โดยอาศัยศักยภาพที่มี อยู่แก้ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างเหมาะสมกับสมัย (สนง.คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2532)

เมื่อมีการกล่าวถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน ก็มักจะกล่าวถึงรากเหง้าพื้นเพของชาวบ้านในอดีตในแง่ดีอยู่เสมอ แต่ในความเป็นจริงไม่ว่าในยุคสมัยใดย่อมมีทั้งจุดที่ดีและจุดด้อย ปะปนคละเคล้ากันไปเพียงแต่เราพูดถึงจุดดีหรือแง่ดีของอดีต เพื่อให้มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์ ปรับปรุงรับใช้ปัจจุบันและอนาคตให้มากขึ้นเป็นสำคัญ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2532) จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นสายใยที่เชื่อมโยงสายสัมพันธ์ในคุณค่าของวัฒนธรรม ส่วนที่ยังใช้ในอดีตมาผสมกลมกลืนปรับปรุงให้เข้ากับวัฒนธรรมส่วนที่เหมาะสมในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

ทำไมเราจึงหันมาสนใจ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ทั้งๆ ที่สิ่งเหล่านี้ความจริงก็เป็นวิถีชีวิตที่บรรพบุรุษ หรือปู่ ย่า ตา ทวด ของเราได้ยึดถือและสั่งสมอยู่แล้วตลอดมา แต่ความรู้หรือภูมิปัญญาชาวบ้านที่นักพัฒนาให้ความสำคัญ เป็นความรู้ประเภทที่อาจเรียกว่าเป็น "เทคนิควิทยาพื้นบ้าน" (Traditional Technical Knowledge) ซึ่งมีพื้นฐานมาจากธรรมเนียมปฏิบัติ (Traditions) จารีต (Mores) และประเพณีต่างๆ ของชุมชนในท้องถิ่น (สุเทพ สุนทร-เกสัช, 2530)

ละมุล จันทรหอม (2533) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาชาวบ้านว่าเปรียบเสมือนความรู้ของชาวบ้าน ที่ถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นสืบทอดต่อกันมาตามประเพณีของชุมชน ความรู้ดังกล่าวอาจจะประกอบด้วยแนวความคิด การรับรู้ ความเชื่อวิถีชีวิต รวมตลอดถึงสิ่งทีอาจเรียกได้ว่า "เทคนิควิทยาพื้นบ้าน"

ด้านภูมิปัญญาชาวบ้านเชิงช่างสามารถแยกเป็นเรื่องทีควรศึกษาได้ดังนี้ 1. ศึกษาเกี่ยวกับเครื่องมือช่าง 2. ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านและสามารถแยกเป็นความรู้ความคิดกระบวนการขั้นตอนและแผนงาน 3. ศึกษาด้านวัสดุช่าง 4. ศึกษาด้านพลังงาน สำหรับภูมิปัญญาในเชิงช่างหมายถึง เทคนิควิทยาพื้นบ้านเชิงช่างนั่นเอง

เทคนิควิทยาพื้นบ้านเป็นเทคนิควิทยาระดับต่ำ การพัฒนาที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศที่กำลังพัฒนา คือการนำเทคนิควิทยาพื้นบ้านมาผสมผสานกับเทคนิควิทยาใหม่ๆ บางส่วนเพื่อให้เกิดเทคนิควิทยาในระดับกลาง ในรูปแบบต่างๆ ทีเรียกว่า เทคนิควิทยาทีเหมาะสมนั่นเอง (เรณู อรรถฐาเมศร์, 2528)

งานหัตถกรรมถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ในการสร้างสรรค์ประดิษฐ์ เครื่องมือเครื่องใช้ให้เหมาะสมกับสภาพการดำรงชีวิตของชาวชนบทในแต่ละท้องถิ่น มีการนำเอา

วัตถุดิบที่มีอยู่อย่างมากมายในท้องถิ่นนั้นๆ มาสร้างงานหัตถกรรม และยัง เป็นเอกลักษณ์ทางศิลปะประจำถิ่นแล้วเจริญพัฒนาไปเป็นผลิตภัณฑ์พื้นเมืองเพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าได้ (ไชยวัฒน์ รุ่งเรืองศรี, สมหมาย เปรมจิตต์ และทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์, 2528)

สภาพปัจจุบันป่าไม้ทางภาคเหนือ ได้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วถึงขั้นวิกฤต สาเหตุจากการตัดไม้ในปริมาณมากขาดการศึกษาวางแผนในระยะยาว และได้ส่งผลกระทบต่อการสร้างงานหัตถกรรมแกะสลักไม้ ทำให้งานหัตถกรรมแกะสลักไม้ลดจำนวนลง เพราะสาเหตุเนื่องมาจากการขาดแคลนวัตถุดิบ ไม้แก่นไม้ โดยเฉพาะทางภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งมีการประกอบอาชีพหัตถกรรมแกะสลักไม้กระจายอยู่ทั่วไป แต่มีปริมาณมากใน 3 จังหวัด คือ บ้านบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง บ้านถวาย อำเภอหางดง ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ บ้านทา อำเภอแม่ทา ในเขตจังหวัดลำพูนและบ้านหลุก อำเภอแม่ทะ ในเขตจังหวัดลำปาง (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2531)

แม้จะมีการพยายามนำไม้จากแหล่งนอกประเทศมาใช้บริโภคภายในประเทศก็ตาม ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับงานหัตถกรรมแกะสลักไม้ส่วนหนึ่งยังมีอยู่ เนื่องจากความแตกต่างของแหล่งผลิตงานหัตถกรรมทั้ง 3 แห่ง "จังหวัดเชียงใหม่และลำพูน มีลักษณะเด่นประการหนึ่งก็คือการเป็นจังหวัดแหล่งท่องเที่ยวและจัดการประชุมสำหรับคนในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งมีส่วนสำคัญที่เอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมให้หัตถกรรมไม้แกะสลักได้รับความนิยมมากขึ้น" (ไชยวัฒน์ รุ่งเรืองศรี, และคณะ, 2528) ส่วนที่บ้านหลุก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ไม่มีลักษณะเด่นดังเช่นจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน "งานหัตถกรรมแกะสลักไม้ ที่ผลิตจากบ้านหลุก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ส่วนใหญ่จะส่งมาทำสีหรือตกแต่ง ที่บ้านถวาย อำเภอหางดง หรือโรงงานในตัวจังหวัดเชียงใหม่" (เผยขวตื้อ, สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2535) จังหวัดเชียงใหม่จึงเป็นแหล่งจำหน่ายหัตถกรรมไม้แกะสลักที่สำคัญในเขตภาคเหนือ ส่วนแหล่งผลิตที่บ้านหลุก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จึงประสบปัญหาในด้านวัตถุดิบในการผลิตงานหัตถกรรมไม้แกะสลัก และได้มีความพยายามจากหลายๆ ฝ่ายที่จะช่วยแก้ไขปัญหาคาดแคลนวัตถุดิบนี้

ทางสมาคมหอการค้าจังหวัดลำปาง ซึ่งนำโดย นายสวัสดิ์ รัตนคำฟู กรรมการทางด้านเกษตร ได้ชี้แจงเกี่ยวกับการส่งเสริมความสามารถในการนำไม้โตเร็วบางประเภทมาปลูกทดแทนเพื่อเป็นวัตถุดิบป้อนงานแกะสลักไม้ซึ่งมีอยู่ที่อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (ข่าวการเกษตร, เดลินิวส์, 18 ธันวาคม 2535) ย่อมแสดงให้เห็นว่างานหัตถกรรมพื้นบ้านกำลังประสบปัญหาที่คงอยู่ด้วยเหตุผลที่ขาดวัตถุดิบคือ ไม้ที่จะนำมาแกะสลักนั่นเอง (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2521)

การทำหัตถกรรมแกะสลักไม้เป็นลักษณะการทำงานที่ไม่ถือกันว่าเป็นงานเพศใดเพศหนึ่ง โดยเฉพาะ มีการทำงานร่วมกันในงานแต่ละชิ้นดังเช่น การแกะลายนูนต่ำในจังหวัดเชียงใหม่ แต่การแกะสลักไม้ในจังหวัดลำพูนกลับมีแรงงานชายเกือบทั้งหมด เนื่องจากจังหวัดลำพูนเน้นการแกะสลักภาพนูนสูงและลอยตัว แรงงานส่วนมากอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน มีอายุเฉลี่ย 26 ปี อิทธิพลที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้แรงงานเหล่านี้เลือกอาชีพแกะสลักไม้ คือการที่ในหมู่บ้านนั้นๆ มีการประกอบอาชีพแกะสลักไม้มานาน คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านรับจ้างแกะสลักไม้ แรงงานจึงได้รับการฝึกหัดทักษะการแกะสลักมาจากเพื่อนฝูงและญาติพี่น้อง โดยเฉพาะทำงานมานานคนละ 8 ปี ผู้ที่ทำงานในสถานประกอบการจะเป็นผู้ที่มีทักษะประสบการณ์มากที่สุดและไม่พบว่าแรงงานด้านแกะสลักไม้คนใดมีการเรียนรู้ทักษะงานแกะสลักไม้จากโรงเรียนเลย แต่จะเป็นการฝึกหัดกับญาติหรือเพื่อนฝูงที่สนิทเท่านั้น (ไชยวัฒน์ รุ่งเรืองศรี และคณะ, 2528)

ปราณี วงษ์เทศ (2527) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการสืบทอดวิชาความรู้ทางช่างในครอบครัวหรือตระกูลว่า มักจะเป็นในรูปของความสมัครใจของบุตรหลานว่าต้องการเรียนรู้หรือยึดทำอาชีพบรรพบุรุษหรือไม่ มิได้มีประเพณีบังคับเข้มงวดเหมือนบางสังคม ดังนั้นจึงทำให้ตระกูลช่างมีฝีมือ บางตระกูลต้องเลิกและสูญหายไปเป็นที่สุดเพราะขาดผู้สืบทอดทั้งการจะถ่ายทอดให้บุคคลอื่นที่มีใช้คนในครอบครัวก็มักไม่ถ่ายทอดเคล็ดลับ หรือสูตรต่างๆ ให้หมดและอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้วิชาช่างไม่พัฒนาเท่าที่ควรหรือมีแนวโน้มว่าจะเสื่อมโทรมลงตามช่างหรือศิลปิน

เรณู อรรถฐาเมศร์ (2528) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "โลกทัศน์ชาวล้านนาไทยจากวรรณกรรม" พบว่าด้านการประกอบอาชีพของชาวชนบทชาวล้านนา พ่อแม่จะเป็นผู้ปลูกฝังอบรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ โดยอาจจะสอนแบบปากต่อปากหรือสอนผ่านภาษิต โดยบอกเนื้อหาตรงๆ ส่วนในวรรณกรรมท้องถิ่นที่เลือกศึกษานั้นมิได้มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการสั่งสอนเรื่องการประกอบอาชีพ แต่ตัววรรณกรรมก็จะแสดงถึงอาชีพออกมาตามลักษณะทางสังคม การใช้ชีวิตประจำวันเป็นสาระสำคัญของมูลเหตุในการถ่ายทอดอาชีพและสิ่งอื่นๆ สถาบันครอบครัวได้มีอาชีพอย่างหนึ่งความสัมพันธ์ภายในครอบครัวระหว่างผู้สูงอายุกับคนในครอบครัว มีความผูกพันด้วยงานอาชีพของการใช้เวลาในชีวิตประจำวันร่วมกันและถ่ายทอดอาชีพนั้นๆ ให้ในที่สุด

งานวิจัยศิลปพื้นบ้านล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2522) ผลปรากฏว่าวิธีการถ่ายทอดความรู้เชิงช่างของศิลปินพื้นบ้าน ประเภทเครื่องไม้แกะสลักจากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา โดยการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ 41.18% ศึกษาจากแหล่งผลิตงานชิ้นนั้น 41.18% ศึกษาจากเพื่อนบ้านข้างเคียง 11.76% ศึกษาจากผู้นำหมู่บ้าน 5.88% และสามารถแยกพื้นที่แต่ละจังหวัด

ภาคเหนือ ดังนี้ เชียงใหม่ 65.11% ลำพูน 2.51% ลำปาง 17.55% แพร่ 14.70% น่าน 0.13% จากครอบครัว จำนวนทั้งหมด 2,347 ครอบครัว (สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ, 2528)

จากผลงานวิจัยเชิงปฏิบัติการของกรมการศึกษานอกโรงเรียน (2529) กระทรวงศึกษาธิการในโครงการ การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อสร้างงานอาชีพในชนบท (กศ.อช.) ปรากฏว่าปัจจัยหลักในการสร้างอาชีพ คือการฝึกอบรมและศึกษาดูงานผู้นำท้องถิ่นและที่ปรึกษาท้องถิ่น งานอาชีพที่เกิดขึ้น การถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ในหมู่บ้านซึ่งในอดีตไม่ประสบผลเท่าที่ควรไม่ส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ ส่วนการถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพนั้นควรมีรูปแบบที่หลากหลายและยืดหยุ่นตามสภาพของผู้เรียนในแต่ละท้องถิ่น การเรียนรู้จากการเห็นตัวอย่างในการปฏิบัติจริง โดยผู้เรียนมีความสนใจและตั้งใจที่จะรับรู้จากผู้ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพ ซึ่งอยู่ในหมู่บ้านหรือบริเวณใกล้เคียง ที่สามารถอธิบายโดยใช้สื่อภาษาเดียวกัน สามารถสาธิตทดลองหรือชี้แนะแนวทางจากการปฏิบัติจริงทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้อย่างมีประสิทธิภาพระหว่างประชาชนในหมู่บ้านด้วยกันเองมากที่สุด

จากผลการวิจัยของ ชุ่มเมือง ที่ปรกรกุล (2524) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครุนครราชสีมา ทำการวิจัยเมื่อกรกฎาคม 2523 - มิถุนายน 2524 เรื่อง "หัตถกรรมเครื่องจักสานพื้นบ้าน" ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา สามารถแยกงานหัตถกรรมพื้นบ้านได้ 3 ประเภท คือ 1. การสานกระเชอธรรมดากับการสานกระเชอหู 2. การสานกะโล่และตระแกรง 3. การทอเสื่อด้วยพื้และพื้พันปลา และยังปรากฏว่าชาวบ้านทำหัตถกรรมสืบทอดกันมาเพื่อใช้สอยในครอบครัวก่อนที่จะทำจำหน่าย และไม่มีความเชื่อใดๆ แฝงอยู่ในการกระทำนี้ เดิมพื้นที่ตำบลบ้านโพธิ์ เช่นหมู่บ้านวังหินเป็นที่ลุ่มและมีไม้ไผ่ขึ้นหนาแน่นชาวบ้านจึงนำวัสดุท้องถิ่นมาทำเครื่องจักสาน แม้ในสภาพปัจจุบันจะขาดแคลนไม้แต่ชาวบ้านก็ยังไปแสวงหาวัตถุดิบจากท้องถิ่นอื่นมาทำสืบทอดกันเรื่อย ๆ โดยมีได้ขาดตอน

จากผลการวิจัยของ สิริ โรจน์รัตน์เกียรติ (2531) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่อง "การศึกษาองค์ประกอบและมูลเหตุการพัฒนาของชุมชนเมืองในภาคเหนือของประเทศไทย" ปรากฏว่า ชุมชนเมืองในภาคเหนือมีความสัมพันธ์อย่างมากกับผลผลิตภาคเกษตรเป็นจำนวนมาก จะมีชุมชนเมืองที่มีระดับการพัฒนาสูง ตัวแปรที่สำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาได้แก่ ปัจจัยภายในภูมิภาคคือภาคเกษตรกรรม การท่องเที่ยว การคมนาคมขนส่ง ปัจจัยภายนอกพื้นที่คือเงินช่วยเหลือจากภาครัฐบาลในการลงทุนปรับปรุงและก่อสร้างบริการขั้นพื้นฐาน การให้สิ่งจูงใจต่อการลงทุนในพื้นที่ หรือนโยบายการพัฒนาเมืองหลัก เมืองรองของภาคเหนือ

ปัจจัยภายในพื้นที่ซึ่งเป็นฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญ สำหรับภาคเหนือมีโครงการสร้างการผลิตหลัก ตลอดจนประชาชนมีวิถีชีวิตที่อิงอยู่กับภาคเกษตรกรรม ดังนั้นการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตและมูลค่าผลการผลิตทางเกษตรกรรมจะมีผลต่อการเพิ่มรายได้ของคนในพื้นที่ และมีผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนเมืองด้วย โดยมีแหล่งท่องเที่ยวศูนย์กลางคมนาคมเป็นตัวแปรสำคัญ

ผลการวิจัยของ ชูใจ ศรีวิรัตน์ และคณะ (2530) ผู้อำนวยการกองงาน สำนักงานอธิการบดี สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทเวศน์ กทม. เรื่อง "ความเชื่อมโยงระหว่างอาชีพและวิชาชีพ" ปรากฏว่า ในปัจจุบัน (2530) สถานประกอบอาชีพใช้ทรัพยากรมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาบ้างแล้วจากระบบการศึกษา แต่สถานประกอบอาชีพจะต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพและผลผลิตสูงขึ้น ด้วยการฝึกถ่ายทอดประสบการณ์สัปดาห์ของแรงงานผู้มีความรู้วิชาชีพ วิชาสามัญ ความรู้ย่อย ที่มีอยู่ในสถานประกอบอาชีพในประเทศมีค่าเท่ากับ $0.26:0.22:0.52$ สถานประกอบอาชีพพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการฝึกที่เรียกว่าการฝึกถ่ายทอดประกอบการ ความต้องการกำลังแรงงานผู้มีความรู้วิชาชีพของสถานประกอบอาชีพในปัจจุบันเป็นไปตามสัดส่วนกำลังแรงงานผู้มีความรู้วิชาชีพของกลุ่มอาชีพ 15 กลุ่ม

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2533) ได้กล่าวถึงการสืบทอดและปรับปรุงวัฒนธรรมให้สมสมัยว่า...ควรจะต้องให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดปรับปรุงและพัฒนาวัฒนธรรม อันที่จริงภารกิจหลักของการศึกษา มิใช่อะไรอื่น แต่การศึกษาคือการถ่ายทอดวัฒนธรรมนั่นเอง (Cultural Transmission)

สภาพการเรียนการสอนศิลปะในปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการในฐานะเป็นหน่วยงานระดับนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของชาติ ได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของวิชาศิลปะ มีการวางรากฐานของวิชาศิลปะ ซึ่งปรากฏอยู่ในหลักสูตรการศึกษาระดับต่างๆ (สมเกียรติ เจริญสุข, 2536)

วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนศิลปศึกษาว่าวิธีการหรือเทคนิคการเรียนการสอนที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียน

การสอนศิลปศึกษามี 3 ลักษณะดังนี้

1. การสำนึก ควรสำนึกเฉพาะกรรมวิธีที่ยุ่งยากซับซ้อน หรือสำนึกการใช้เครื่องมือ การป้องกันอุบัติเหตุจากการใช้เครื่องมือ ซึ่งการสำนึกนั้นควรมีลักษณะหลากหลายวิธีการ เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์กว้าง มีทางเลือกหลายทาง และไม่ปักใจอยู่เฉพาะวิธีการใดวิธีหนึ่งเท่านั้น

2. การทดลอง หมายถึง การทดลองของผู้เรียนให้สามารถเข้าใจถึงกรรมวิธี เทคนิค รูปแบบ ซึ่งจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากการสาธิตหรือเป็นการทดลองที่ผู้เรียนอาจจะทดลองค้นคว้ากรรมวิธีต่างๆ ในการปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งในการทดลองนั้นควรมีการทดลองหลายๆ ความคิดหรือปรับปรุงความคิดหลายๆ ครั้ง

3. กิจกรรม นับได้ว่าเป็นหัวใจของการเรียนรู้ทางด้านศิลปะ เพราะการฝึกปฏิบัติกิจกรรมเป็นสิ่งอย่างหนึ่งที่จะทำให้เกิดการสังสรรค์ ประสบการณ์ และความรู้ ความเข้าใจต่างๆ การเรียนรู้ในวิชาศิลปะศึกษาจะไม่อาจบรรลุเป้าหมายได้ หากมีเพียงการฟังคำบรรยายเท่านั้น (สมเกียรติ เจริญสุข, 2536)

การสอนศิลปะปฏิบัติ

การสอนคือกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ รวมถึงการเสนอสภาพการณ์การเรียนรู้ ให้กับผู้เรียนอย่างมีเป้าหมาย เพื่อให้ผู้เรียน ได้มีคุณสมบัติ และทัศนคติตามที่หลักสูตรกำหนด ส่วนศิลปะภาควิชาปฏิบัติเป็นกลุ่มวิชาศิลปะที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียน ได้มีทักษะ และความเชี่ยวชาญ ในการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์ ตลอดจนกระทั่งสามารถถ่ายทอดความรู้สึกริक्त และจินตนาการเฉพาะส่วนบุคคลให้ปรากฏออกมาเป็นผลงานที่สัมผัสได้ นอกจากนี้ วิชาศิลปะภาควิชาปฏิบัติยังเป็นประสบการณ์ตรงที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ เพราะกระบวนการทำงานศิลปะนั้นเป็นกระบวนการต่อเนื่อง และเป็นกระบวนการแก้ปัญหาเฉพาะบุคคล โดยใช้ความคิด จินตนาการ และประสบการณ์ของแต่ละคนเป็นพื้นฐานสำคัญ (นิพนธ์ ทวีกาญจน์, 2533) การสอนศิลปะปฏิบัติหมายถึง กระบวนการถ่ายทอดความรู้รวมถึงการเสนอสภาพการณ์ การเรียนรู้ที่มุ่งพิจารณาให้ผู้เรียน ได้มีทักษะ และความเชี่ยวชาญในการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ตลอดจนกระทั่งสามารถถ่ายทอด ความรู้สึกริक्त และจินตนาการเฉพาะส่วนบุคคลให้ปรากฏออกมาเป็นผลงานที่สัมผัสได้ตามที่หลักสูตรกำหนด

การให้การศึกษาด้านทัศนกรรมแกะสลักไม้ที่มีการดำเนินการอยู่สองลักษณะคือ จัดกลุ่มผู้สนใจและการจัดการศึกษาในระบบ การจัดกลุ่มผู้สนใจได้แก่ การให้ความรู้ทางด้านแกะสลักไม้ของกระทรวงอุตสาหกรรม ซึ่งมีศูนย์ส่งเสริมประจำภาคเป็นผู้ให้ความรู้แก่กลุ่มผู้สนใจ โดยจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญมาเป็นวิทยากร แต่สภาพปัจจุบันได้ละเว้นการจัดฝึกอบรมประเภทแกะสลักไม้มานานแล้ว (ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคเหนือ, 2535) ในส่วนของการจัดการศึกษาในระบบได้แก่ วิทยาลัยในวัง (ชาย) โดยเริ่มต้นการสอนเมื่อ 22 พฤษภาคม 2532 โดยขึ้น

อยู่กับสำนักพระราชวัง โดยใช้อาคารหออุเทสท์กลีนาในบริเวณบรมมหาราชวัง เป็นอาคารเรียน เปิดสอนวิชาชั้น หลักสูตรระยะสั้นวิชาช่างฝีมือ อันเป็นพื้นฐานไปสู่การอนุรักษ์ศิลปะโบราณวัตถุ ตามพระราชประสงค์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีวิชาช่างฝีมืองานแกะสลักจะศึกษาความรู้ศิลปะพื้นฐานในการเขียนลายแบบต่างๆ การผูกลาย การแกะลวดลาย ขึ้นพื้นฐานจนถึงการจัดวางองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ของเส้นตลอดจนลวดลายที่แกะอันเป็นเนื้อหาที่ยากขึ้นไป โดยวิชาช่างแกะสลักจะมี 2 ประเภท คือประเภทแกะสลักงานไม้ กับแกะสลักงานโพน (บ้านและสวน, 2537)

ส่วนของวิทยาเขตเพาะช่าง (โรงเรียนเพาะช่าง) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลได้ มีการจัดการเรียนการสอนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2416 โดยถือได้ว่าเป็นแห่งแรกในส่วนของ การให้ การศึกษาทางด้านศิลปหัตถกรรมแก่บุคคลภายนอก และอาจกล่าวได้ว่าหัตถกรรมเป็นสาขาแรกที่ มีการเปิดสอนในลักษณะช่างสิบหมู่ (เพาะช่าง, 2534)

จากระยะเวลาดำเนินการที่ยาวนานของการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษาแห่งนี้ การเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ย่อมเกิดขึ้นตามสภาพความต้องการของสังคมเศรษฐกิจ และแผน การศึกษาชาติ เช่น ด้านหลักสูตรจากเดิมที่มีการผลิตบุคลากรเพื่อความต้องการของส่วน ราชการ และสถานศึกษา เปลี่ยนมาเป็นประกอบอาชีพส่วนตัว หรือสู่ตลาดแรงงานมากขึ้น ด้าน การเรียนการสอน มีการนำสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องตามสภาพสังคมปัจจุบันมาสอน เพื่อเป็นการ เตรียมความพร้อมของผู้เรียนด้านผู้เรียนที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากกว่าอดีต ด้านผู้สอน ยังมีความ ต้องการผู้เชี่ยวชาญโดยตรงจากสาขางาน ความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ เป็นผลมาจากสังคม ที่มีความต้องการบุคลากรทางด้านศิลปะหัตถกรรม ในส่วนของสถาบันฯ ควรมีการศึกษา และ ปรับปรุงการเรียนการสอนให้สามารถตอบสนองความต้องการของสังคม และดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ คุณค่าเดิมของงานหัตถกรรมไทย (ชาญรงค์ ติฐานนท์, สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2536)

"เนื่องจากความเชื่อที่ว่าการศึกษาจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม" (อรรถพร พงษ์วาท, 2518) "องค์ประกอบของการศึกษานาคัด คือการมองไปข้างหน้าเกี่ยวกับนิเวศน์วิทยาเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงภัยที่คุกคามต่อสภาพแวดล้อมมากมาย" (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2532)

"การถ่ายทอดความคิดเป็นภาวะการที่จะใช้ประสบการณ์ต่างๆ และอีกฝ่ายหนึ่งมีความต้องการรับรู้ประสบการณ์นั้นๆ ลักษณะของภาวะการแบบนี้มีความแตกต่างกับลักษณะของการบอกเล่าหรือบรรยายอย่างธรรมดา" (Experience) โดยมีรูปแบบคือ

Senses —> Senses Perception —> Experience

(วนิดา (น้อมเสมอ) จิงประสิทธิ์, 2526)

ปัญหาเรื่องการสืบทอดฝีมือต่างๆ ก็เป็นประเด็นหนึ่งที่ไม่สนับสนุนให้เกิดช่างใหม่ๆ หรือการพัฒนาช่างฝีมือเท่าที่ควร ระบบการถ่ายทอดวิชาต่างๆ และความรู้ศิลปะของคนไทย จะมีส่วนในการขัดขวางพัฒนาการ และความเจริญก้าวหน้าของศิลปะ เพราะลักษณะการถ่ายทอดเรียนรู้วิชาการด้านนี้เป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับความพอใจ และความสัมพันธ์ส่วนบุคคลระหว่างผู้ถ่ายทอดหรือครูศิลปะกับผู้เรียนมากกว่าใช้ระบบการเรียนรู้ที่เป็นแบบแผนและมีขบวนการ ดังนั้นเมื่อระบบการเรียนรู้ที่ไม่เปิดกว้าง และไม่ทันสมัย ทั้งในหลายกรณียังติดอยู่ในกรอบของความเชื่อตามประเพณี และไสยศาสตร์อยู่ สำหรับบทบาทของหน่วยงานที่ทำหน้าที่ของด้านให้การศึกษาล้วนใหญ่จะเป็นหน่วยงานสถาบันของทางราชการ และมีอยู่เพียงไม่กี่แห่ง ทางด้านศิลปะหัตถกรรมได้แก่ โรงเรียนเพาะช่าง โรงเรียนช่างศิลป์ โรงเรียนการช่าง ซึ่งมีอยู่ในกรุงเทพฯ อยู่ 4 แห่ง และในต่างจังหวัดอีก 10 แห่ง บุคลากรที่ทำการสอนส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเพาะช่าง และเกิดสภาพไม่พร้อมทั้งด้านอุปกรณ์ สถานที่ และกำลังคน (ปราณี วงษ์เทศ, 2524)

ปัญหาของการถ่ายทอดทางด้านงานหัตถกรรมที่เกิดขึ้นในลักษณะพื้นบ้าน และลักษณะการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษามีส่วนสัมพันธ์กันคือ ต่างก็มีผู้ถ่ายทอด และรับผู้ถ่ายทอด วัตถุประสงค์หรือความต้องการที่จะถ่ายทอดของแต่ละลักษณะ วิธีการถ่ายทอด การศึกษาเกี่ยวกับการถ่ายทอดจึงถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการศึกษาเพื่อพัฒนางานหัตถกรรมแกะสลักไม้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคนเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาทางหัตถกรรมสาขาอื่นๆ ดังคำกล่าวของ เสน่ห์ จามริก (2531) ว่า "...ถ้าจะให้พัฒนาคนได้ จะต้องมีการพัฒนามาจากรากฐานเดิมของเขา โดยต้องรู้รากฐาน และนำรากฐานนั้นๆ มาอยู่ในหลักสูตรของการจัดการศึกษา..."

แนวเหตุผลและทฤษฎีที่สำคัญ

งานแกะสลักไม้ถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติงานทางด้านอาชีพอย่างหนึ่ง สำหรับผู้อยู่ในชุมชนหรือแหล่งผลิตงานหัตถกรรม เช่น อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง หรือการศึกษา และฝึกปฏิบัติ งานแกะสลักไม้ภายในวิทยาเขตเพาะช่าง ฉะนั้นการเรียนรู้ในงานแกะสลักไม้จึงจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กับลักษณะที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางสรีรวิทยา (Physiological Process) ทำหน้าที่ในการแสดงพฤติกรรม 3 ส่วนคือ อวัยวะสัมผัส, ระบบประสาท และ

อวัยวะกลไก เมื่ออวัยวะสัมผัสซึ่งทำหน้าที่เป็นเครื่องรับ (Recepter) ระบบประสาทจะเปลี่ยนข้อมูลเป็นกระแสประสาท และคลื่นไปยังสมอง โดยเส้นประสาท สมองจะแปลข้อมูลผ่านระบบประสาทออกมาเป็นพฤติกรรมโดยอวัยวะกลไก ทำหน้าที่ตัวกระทำ ส่วนกระบวนการทางจิตวิทยา (Psychological Process) เป็นกระบวนการที่รับข้อมูลจากสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนเป็นกระแสคลื่น เพื่อให้เกิดการตัดสินใจ และวิเคราะห์ความสำคัญข้อมูลนั้นคล้ายกับสิ่งที่เราได้เรียนรู้มาก่อน ก็จะประสบความสำเร็จในการแปลข้อมูล และแสดงออกมาได้อย่างเหมาะสม (โลเวล, (Lovell), 1980 อ้างใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2534)

หลักการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนศิลปะ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ที่แสดงออกทางพฤติกรรมเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน ได้แก่ ทฤษฎีของบลูมและคณะ (Bloom, et al. 1974) ซึ่งได้แบ่งความมุ่งหมายในการเรียนรู้เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการสอนของครู การพัฒนาหลักสูตรและการประเมินผล โดยแบ่งความมุ่งหมายออกเป็น 3 ด้านคือ

1. พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ได้แก่ความมุ่งหมายด้านสติปัญญาเกี่ยวกับการระลึกได้ หรือจดจำความรู้ และพัฒนาความสามารถทางด้านสติปัญญา
2. จิตพิสัย (Affective Domain) ได้แก่ความมุ่งหมายด้านจิตใจเกี่ยวกับทัศนคติ ค่านิยม ความสนใจและความซาบซึ้งเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจ
3. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) ได้แก่ความมุ่งหมายด้านร่างกายเกี่ยวกับการแสดงออกทางกาย การปฏิบัติการเคลื่อนไหวและใช้อวัยวะต่างๆ

จากทฤษฎีของบลูมได้มีการนำพิสัยด้านต่างๆ มาใช้ในการประเมินผลการเรียนทางศิลปศึกษาในทุกๆด้าน (หลักสูตรทศตวรรษ, 2532) สำหรับในวิทยาเขตเพาะช่างก็เช่นเดียวกัน

ในส่วนขั้นตอนการถ่ายทอดงานแกะสลักไม้ทั้งแบบพื้นบ้าน และในสถานศึกษาใช้หลักการของ ฮาเบอร์ (Harber, 1975) มีการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติ 3 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นทำความเข้าใจ (Cognitive Phase) เป็นขั้นที่ผู้เรียนจำเป็นต้องศึกษาให้เข้าใจขั้นตอนต่างๆ ของทักษะ คือรู้ว่าทำอย่างไร จะปฏิบัติอย่างไร ผู้เรียนและผู้สอนต้องอธิบายถึงสิ่งที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้น
2. ขั้นฝึกหัดจนเป็นพฤติกรรมคงที่ (Fication Phase) หลังจากที่เข้าใจวิธีการที่จะก่อให้เกิดทักษะแล้วก็เริ่มลงมือฝึกฝน แล้วพฤติกรรมต่างๆ ก็จะถูกแก้ไขให้ถูกต้องจนกระทั่ง

พฤติกรรมที่ผิดพลาด ลดลงเป็นศูนย์พฤติกรรมที่ถูกก็จะคงที่ และทำการฝึกหัดจนเกิดความชำนาญขึ้น

3. ขั้นปฏิบัติได้อย่างอัตโนมัติ (Autonomous Phase) เป็นขั้นที่สามารถรวดเร็วถูกต้อง โอกาสผิดพลาดนั้นจะไม่เกิดขึ้นซึ่งเป็นขั้นที่เชี่ยวชาญ (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2534) การศึกษาทักษะปฏิบัติ 3 ขั้นตอนของฮาเบอร์ (Harber, 1975) ในส่วนของงานแกะสลักไม้ในแบบพื้นบ้าน และในสถานศึกษาจึงมีความจำเป็นต้องศึกษาในส่วนอื่นที่มีเกี่ยวข้องด้วย โดยกำหนดไว้ดังนี้คือ

1. ข้อเท็จจริงข้อมูลส่วนตัว (Dependent Variables) ที่เกี่ยวกับ เพศ อายุ การศึกษา สัญชาติ เชื้อชาติ ศาสนา อาชีพ ถิ่นที่อยู่
2. สภาพแวดล้อม (Intervening Variables) ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม
3. คำถามในประเด็นของเรื่องที่จะทำการวิจัย โดยแยกเป็นส่วนต่างๆ ดังนี้
  - 3.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องที่จะวิจัย
  - 3.2 ข้อเท็จจริงความเกี่ยวข้อง ความรู้สึก ทศนคติ ที่มีต่อเรื่องที่วิจัย
  - 3.3 ข้อเสนอแนะเหตุผลที่มีความรู้สึก ฯลฯ นั้นๆ (ตรุณ ทาญตระกูล, 2532)

กรอบในการกำหนดวัตถุประสงค์งานวิจัย

การถ่ายทอดวิธีการแกะสลักไม้ในแบบพื้นบ้าน และวิธีการสอนการแกะสลักไม้ในสถานศึกษา ต่างมีลักษณะวิธีการที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ จากการศึกษางานวิจัยและข้อความรู้ต่างๆ พบว่าการถ่ายทอดงานหัตถกรรมพื้นบ้านจะมีลักษณะการถ่ายทอดเช่น การสังเกตแล้วทำตาม การลองผิดลองถูกและการท่องจำ (สุโขทัยธรรมธิราช, 2523) จากวิธีการดังกล่าวจึงถือได้ว่ามีลักษณะใกล้เคียงกับการเรียนการสอน การศึกษาที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา คือการสอนแบบสาธิต การทำให้ดูตัวอย่าง และการทดลองปฏิบัติ ฉะนั้นการถ่ายทอดการแกะสลักไม้แบบพื้นบ้านจึงเป็นการสอนลักษณะหนึ่ง ส่วนในสถานศึกษาเป็นการสอนโดยตรงอยู่ตามระบบอยู่แล้ว การสอนทั้งสองลักษณะที่กล่าวมาจำเป็นต้องมีวัตถุประสงค์ในการสอน จึงจะทำให้ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมในการสอน และการประเมินการสอนได้ถูกทิศทาง เป็นส่วนที่กำหนดไว้ไปปฏิบัติเพื่อให้ผลที่เกิดขึ้นจริง (อบรม สันติบาล, กุลชลี องค์ศิริพร, 2524) สำหรับองค์ประกอบของการเรียนรู้ประกอบด้วย ผู้เรียน บทเรียน และวิธีการเรียน (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์) ผู้

เรียนหมายถึงลักษณะทางบุคลิกภาพ อายุ เพศ ความถนัด ความพร้อม ฯลฯ ซึ่งตรงกับลักษณะและความหมายของสถานภาพภูมิหลัง บทเรียน หมายถึงเรื่องที่จะเรียนมีความแตกต่างกันไปตามเนื้อหาวิชา และกิจกรรมที่จัดขึ้นมีลักษณะ และความหมายตรงกับเนื้อหาที่จะทำการวิจัยได้แก่เรื่องของวัสดุอุปกรณ์ และวัตถุดิบในการปฏิบัติงานแกะสลักไม้ ส่วนวิธีเรียนจะมีความหมายตรงกันกับขั้นตอนการสอน และขั้นตอนการถ่ายทอดการแกะสลักไม้ทั้งสองลักษณะ ทั้งในแบบพื้นบ้านและในสถานศึกษา

ฉะนั้นการศึกษาการถ่ายทอดการแกะสลักไม้แบบพื้นบ้าน และวิธีสอนแกะสลักไม้ในสถานศึกษาจึงกำหนดกรอบของการเรียนรู้ และวัตถุประสงค์การสอน ตามส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดระบบทางด้านการศึกษา การศึกษาอย่างมีระบบจะทำให้ทราบถึงแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้อง "การศึกษาเปรียบเทียบการถ่ายทอดงานแกะสลักไม้ด้วยวิธีพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง และวิธีการสอนงานแกะสลักไม้ในวิทยาเขตพะเยาช่วง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล" จึงเป็นการศึกษาถึงสภาพที่เป็นอาชีพของชาวชนบท และการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา เพื่อให้ทราบถึงลักษณะความเหมือน ความแตกต่าง ส่วนที่เหลือ และข้อค้นพบอื่นๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิชาชีพในระบบการศึกษา และการประกอบอาชีพของชาวชนบท โดยมีรายละเอียดของการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการถ่ายทอดงานแกะสลักไม้ด้วยวิธีการแบบพื้นบ้าน ในจังหวัดลำปาง และวิธีการสอนงานแกะสลักไม้ในวิทยาเขตพะเยาช่วง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ในด้านต่อไปนี้

1. ภูมิหลังของผู้รับการถ่ายทอดหรือผู้เรียน และผู้ให้การถ่ายทอดหรือผู้สอน
2. วัตถุประสงค์ของการถ่ายทอดแบบพื้นบ้าน ในจังหวัดลำปาง และวิธีการสอนในวิทยาเขตพะเยาช่วง
3. ขั้นตอนในการถ่ายทอดหรือวิธีสอน
4. วัสดุอุปกรณ์และวัตถุดิบในการปฏิบัติ

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยมีขอบเขตดังนี้คือ

1. สถานที่

1.1 หมู่บ้านหลุก หมู่ 6 ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง โดยที่ตั้งของหมู่บ้าน ไม่อยู่ติดทางหลวงสายหลัก มีขนาดหมู่บ้านที่ไม่ใหญ่มาก ความสัมพันธ์ภายในหมู่บ้านคล้ายวงศ์าคณาญาติ

1.2 วิทยาเขตพะเยาช่วง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนด้านงานหัตถกรรมมายาวนาน

2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 4 กลุ่ม คือ

2.1 กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ประกอบอาชีพแกะสลักไม้หมู่บ้านหลุก หมู่ 6 ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จำนวน 10 คน คัดเลือกโดยวิธีกำหนดคุณสมบัติด้านประสบการณ์แกะสลักไม้ไม่น้อยกว่า 5 ปี เป็นที่ยอมรับภายในหมู่บ้านว่ามีความรู้ ความสามารถด้านการแกะสลักไม้

2.2 กลุ่มตัวอย่างประชากรที่รับการถ่ายทอดการแกะสลักไม้แบบพื้นบ้าน จำนวน 5 คน คัดเลือกโดยกำหนดคุณสมบัติ คือระยะเวลาในการเริ่มฝึกหัดแกะสลักชิ้นเริ่มต้นเป็นผู้มีถิ่นกำเนิดภายในหมู่บ้าน

2.3 ประชากร คือ นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ที่ศึกษาวิชาแกะสลัก 1 หรือ แกะสลัก 2 ทุกคน จำนวน 30 คน ประจำปีการศึกษา 2537

2.4 ประชากร คือ อาจารย์ที่ปฏิบัติการสอนงานแกะสลัก 1 หรือ แกะสลัก 2 จำนวน 2 ท่าน รวมประชากรในข้อ 2.2 และข้อ 2.3 ที่วิทยาเขตพะเยาช่วง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล กรุงเทพฯ จำนวน 32 คน

3. ตัวแปร การถ่ายทอดการแกะสลักไม้พื้นบ้าน และแบบจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีลักษณะความแตกต่างในด้านต่างๆ อันได้แก่ ภูมิหลัง, วัตถุประสงค์, ขั้นตอน, วัสดุอุปกรณ์ และวัตถุดิบ

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. เป็นการศึกษาสภาพปรากฏการณ์ และพฤติกรรมที่เป็นอยู่ ในสภาพธรรมชาติ และสภาวะปกติ ดังนั้นการศึกษาหรือการวัดตัวแปรจึงเป็นการวัดเพียงครั้งเดียวต่อกลุ่มตัวอย่าง ที่ทำการศึกษาโดยมิได้สร้างปัจจัยหรือจัดกระทำใดๆ เพิ่มในการวัด และศึกษาแต่อย่างใด
2. เป็นการศึกษาสำรวจสภาพความเป็นไปในการผลิตงานแกะสลักไม้ ของผู้ประกอบการตามสภาพที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน ส่วนในวิทยาเขตเพาะช่าง เช่นเดียวกันคือ มีการเรียนการสอนตามปกติ
3. การกำหนดขั้นตอนการถ่ายถอดจะกระทำโดยผู้ถ่ายถอดเกณฑ์ที่ใช้กำหนดความสามารถของผู้รับการถ่ายถอด กำหนดโดยผู้ถ่ายถอด ส่วนในวิทยาเขตเพาะช่าง เกณฑ์กำหนดโดยผู้สอนเป็นหลัก
4. การเปรียบเทียบวิธีการทั้ง 2 วิธีเพื่อหาความแตกต่างด้านการถ่ายถอด และการสอน แต่มิได้ประเมินว่าวิธีการใดดีกว่ากัน

ข้อจำกัดของการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดบางประการดังนี้

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาในส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานของพื้นที่บ้านที่ทำการแกะสลักไม้ ซึ่งมีการพัฒนาฝีมืออย่างต่อเนื่อง การศึกษากระบวนการถ่ายถอดเป็นการศึกษาช่วงหนึ่งของการถ่ายถอด โดยมีผู้ถ่ายถอดเป็นผู้กำหนดเกณฑ์การประเมินตามลักษณะของงานนั้นๆ
2. ส่วนในสถานศึกษาเช่นเดียวกัน คือ ให้ผู้สอนเป็นผู้กำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาการรับการถ่ายถอดลักษณะการปฏิบัติงานของผู้เรียนในช่วงหนึ่งเพื่อทราบการเรียนรู้ของผู้เรียน
3. วิธีการถ่ายถอดของแต่ละบุคคลเป็นลักษณะเฉพาะตามความคิดเห็นส่วนบุคคล

คำจำกัดความของคำที่ใช้ในการวิจัย

การถ่ายถอด

ขั้นตอนหรือวิธีการที่ผู้สอนหรือผู้ถ่ายถอดต้องการให้ผู้เรียนหรือผู้รับการถ่ายถอดสามารถปฏิบัติงานแกะสลักไม้ได้ตามจุด

	ประสงค์ของผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดได้อย่างถูกต้องตามวิธีกำหนดประเมินผู้เรียนหรือผู้รับการถ่ายทอด
การเปรียบเทียบ	การนำวิธีการถ่ายทอดและการสอนแกะสลักไม้ 2 วิธีมาเทียบเคียงเพื่อบรรยายข้อแตกต่างโดยไม่มีจุดประสงค์ว่าแบบใดดีกว่ากัน
งานแกะสลักไม้	หมายถึง การใช้เครื่องมืออันได้แก่ ค้อน ไม้และสิ่วสลัก ประกอบกันสร้างชิ้นงานได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด รวมทั้งกระบวนการตกแต่งผิวชิ้นงานอันได้แก่การถูด้วยบุงขัดไม้หรือกระดาษทราย
วิธีการแบบพื้นบ้าน	หมายถึง การปฏิบัติงานแกะสลักไม้ซึ่งอยู่ในท้องถิ่นสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลานาน โดยมีลักษณะความเป็นอยู่ร่วมกัน และมีได้หมายถึงผู้ทำงานตามโรงงานในพื้นที่ชนบท ผลงานมีลักษณะเฉพาะ อาจใช้อุปกรณ์ไฟฟ้าขนาดเล็กประกอบเล็กน้อย
วิธีการจัดการเรียนการสอน	หมายถึง การจัดการเรียนการสอนโดยมีวัตถุประสงค์กำหนดชัดเจน มีรายละเอียดของวิชาและการประเมินผล
ผู้สอน	หมายถึง ผู้ถ่ายทอดมีหน้าที่กำหนดวิธีการ และเกณฑ์ตัดสินในการปฏิบัติงานแกะสลักไม้ทั้งในวิธีการแบบพื้นบ้าน และการจัดการเรียนการสอนตามหัวข้อของงานวิจัยครั้งนี้
ผู้เรียน	หมายถึง ผู้รับการถ่ายทอด คือผู้ที่ยอมรับและปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดจนสามารถปฏิบัติงานได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดของผู้สอน ทั้งในวิธีการแบบพื้นบ้าน และการจัดการเรียนการสอนตามหัวข้อวิจัยครั้งนี้
สถาบันการศึกษา	หมายถึง วิทยาเขตเพาะช่าง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล กรุงเทพฯ

วิธีการดำเนินงานวิจัย

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาข้อมูล และวิจัยเพื่อการวิเคราะห์ที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษาเปรียบเทียบการถ่ายทอดงานแกะสลักไม้ด้วยวิธีการแบบพื้นบ้าน และแบบในสถานศึกษา

ขั้นที่ 2 สํารวจสภาพพื้นที่ที่จะทำการวิจัยทั้งที่บ้านหลุก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง และวิทยาเขตเพาะช่าง กรุงเทพฯ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดลักษณะของความเพียงพอของข้อมูลที่จะได้รับ โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ

2.1 ลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ความหนาแน่นของชุมชน การคมนาคม ฯลฯ

2.2 ลักษณะทางบุคคลในการให้ข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มแกะสลักไม้ในขั้นต้น

ขั้นที่ 3 สร้างเครื่องมือสำรวจเบื้องต้น อันได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ ตารางการสังเกต โดยนำเอาข้อมูลในขั้น 1 และขั้น 2 มาเป็นกรอบข้อกำหนดปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วจึงนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ผู้เชี่ยวชาญได้แก่

3.1 ผู้เชี่ยวชาญด้านงานแกะสลักไม้ คือ นายอินสัน วงศ์สาม

3.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน คือ นายวิถี พาณิชพันธ์

3.3 ผู้เชี่ยวชาญและทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น คือ นายโพธิ์ทอง แก้วสุทธิ

3.4 ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา คือ นายลำเริง พันธุ์สนธิ

แล้วนำเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไขเสนออาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณา

ขั้นที่ 4 นำเครื่องมือไปใช้

ขั้นที่ 5 นำเสนอโดยหาคำร้อยละและความถี่ แล้วเขียนบรรยายเพื่อแสดงความเหมือนกันของข้อมูล ความแตกต่างของข้อมูลในด้านต่างๆ คือ สถานภาพภูมิหลัง วัตถุประสงค์ การถ่ายทอด ขั้นตอนการถ่ายทอดหรือวิธีสอน วัสดุและอุปกรณ์ วัตถุประสงค์ที่ใช้ปฏิบัติ

ขั้นที่ 6 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบกระบวนการถ่ายทอดงานแกะสลักไม้ด้วยวิธีการพื้นบ้าน ในจังหวัดลำปาง และวิธีการสอนงานแกะสลักไม้ในวิทยาเขตพะเยาข้าง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
2. ทำให้ทราบสภาพของการจัดการศึกษาด้านหัตถกรรมงานแกะสลักไม้ภายในวิทยาเขตพะเยาข้าง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
3. ทำให้ทราบสภาพการประกอบอาชีพการแกะสลักไม้ของชาวชนบท อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
4. ทำให้ทราบปัญหาในการถ่ายทอดงานแกะสลักไม้ ด้วยวิธีการพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์งานหัตถกรรมไม้แกะสลัก
5. ทำให้ทราบปัญหาในการจัดการเรียนการสอนงานแกะสลักไม้ในวิทยาเขตพะเยาข้าง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนาระบบการเรียนการสอนด้านหัตถกรรมให้ดียิ่งขึ้น
6. นำเอาข้อมูลความรู้ด้านการถ่ายทอดที่ได้ เพื่อไปพัฒนาการถ่ายทอดงานหัตถกรรมสาขาอื่นๆ ให้มีคุณภาพมากขึ้น

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย